

№ 3 (3) - 2023

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ
ДОЛЗАРЬ МУАММОЛАРИ

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ
СОЦИАЛЬНО-ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES
AND SOCIAL SCIENCES

ЭЛЕКТРОН ЖУРНАЛ

ЭЛЕКТРОННЫЙ ЖУРНАЛ
ELECTRONIC JOURNAL

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ 3 (3)-2023

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

ТОШКЕНТ-2023

БОШ МУҲАРРИР:

Исанова Феруза Тулқиновна

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ:

ТАРИХ ФАНЛАРИ:

Юлдашев Анвар Эргашевич – тарих фанлари доктори, сиёсий фанлар номзоди, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Мавланов Уктам Махмасабирович – тарих фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Хазраткулов Абдор – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети.

ФАЛСАФА ФАНЛАРИ:

Ҳакимов Назар Ҳакимович – фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Яхшиликков Жўрабой – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Ғайбуллаев Отабек Мухаммадиевич – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Ҳошимхонов Мўмин – фалсафа фанлари доктори, доцент, Жиззах педагогика институти;

Носирходжаева Гулнора Абдукаххаровна – фалсафа фанлари номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети.

ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Ахмедов Ойбек Сапорбаевич – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Кўчимов Шухрат Норқизилович – филология фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Салахутдинова Мушарраф Исамутдиновна – филология фанлари номзоди, доцент, Самарқанд давлат университети;

Кучкаров Раҳман Урманович – филология фанлари номзоди, доцент в/б, Тошкент давлат юридик университети;

Юнусов Мансур Абдуллаевич – филология фанлари номзоди, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Саидов Улугбек Арипович – филология фанлари номзоди, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси.

ЮРИДИК ФАНЛАР:

Ахмедшаева Мавлюда Ахатовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Мухитдинова Фирюза Абдурашидовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Эсанова Замира Нормуратовна – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган юрист, Тошкент давлат юридик университети;

Зулфиқоров Шерзод Хуррамович – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Жамоат ҳавфсизлиги университети;

Хайитов Хушвақт Сапарбаевич – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Асадов Шавкат Ғайбуллаевич – юридик фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Сайдуллаев Шахзод Алиханович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети.

ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ:

Хашимова Дильдархон Уринбоевна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ибрагимова Гулнора Хавазматовна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Закирова Феруза Махмудовна – педагогика фанлари доктори, Тошкент ахборот

технологиялари университети ҳузуридаги педагогик кадрларни қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш тармоқ маркази;

Тайланова Шоҳида Зайниевна – педагогика фанлари доктори, доцент.

ПСИХОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Каримова Васида Маманосировна – психология фанлари доктори, профессор, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Ҳайитов Ойбек Эшбоевич – Жисмоний тарбия ва спорт бўйича мутахассисларни қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш институти, психология фанлари доктори, профессор

Умарова Навбаҳор Шокировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети, Амалий психологияси кафедраси мудири;

Атабаева Наргис Батировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Қодиров Обид Сафарович – психология фанлари доктори (PhD), Самарканд вилоят ИИБ Тиббиёт бўлими психологик хизмат бошлиғи.

СОЦИОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Латипова Нодида Мухтаржановна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири;

Сеитов Азамат Пўлатович – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети;

Содиқова Шоҳида Мархабоевна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон халқаро ислом академияси

СИЁСИЙ ФАНЛАР

Назаров Насриддин Атақулович – сиёсий фанлар доктори, фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент архитектура қурилиш институти;

Бўтаев Усмонжон Хайруллаевич – сиёсий фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири.

ОАК Рўйхати

Мазкур журнал Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Олий аттестация комиссияси Раёсатининг 2022 йил 30 ноябрдаги 327/5-сон қарори билан тарих, иқтисодиёт, фалсафа, филология, юридик ва педагогика фанлари бўйича илмий даражалар бўйича диссертациялар асосий натижаларини чоп этиш тавсия этилган илмий нашрлар рўйхати (Рўйхатга) киритилган.

Crossref DOI:

Таҳририят Crossref DOI нинг расмий аъзоси ҳисобланади ва 10.47.390 DOI префиксига эга. Ҳар бир нашр ва илмий мақолага индивидуал Crossref DOI рақами берилади.

Google Scholar

Журнал Google Scholar (Академия) да индексацияланади.

“Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари” электрон журнали 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.

Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” масъулияти чекланган жамият.

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй.

Электрон манзил:

scienceproblems.uz@gmail.com

МУНДАРИЖА

07.00.00 – ТАРИХ ФАНЛАРИ

Axmedov Jasurbek, Jabborova Gavharshod

QANQA ARXEOLOGIK YODGORLIGINI MUZEYLASHTIRISH MASALASI 9-14

Шухрат Эргашев

ФРАНЦИЯДА ИККИНЧИ РЕСПУБЛИКА ИНҚИРОЗИ ВА 1851 ЙИЛГИ ДАВЛАТ

ТЎНТАРИШИ 15-23

Касимова Шахноза Алишеровна

ПРИЕМЫ ЭФФЕКТИВНОЙ КОММУНИКАЦИИ В МУЗЕЙНОЙ ЭКСКУРСИИ 24-29

08.00.00 – ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ

Файзиева Ширин Шодмоновна

АГРОКЛАСТЕРЛАР ВА МАҲСУЛОТ ЕТИШТИРУВЧИЛАР ЎРТАСИДАГИ ҲАМКОРЛИКНИНГ
ИҚТИСОДИЁТДА TUTGAN ЎРНИ 30-35

Мусагалиев Ажунияз Жумагулович, Дустова Мухайё Худайбердиевна

ҚИШЛОҚ ХЎЖАЛИГИ КОРХОНАЛАРИНИ ҚЎЛЛАБ-ҚУВВАТЛАШ БОРАСИДАГИ АЙРИМ
МАСАЛАЛАР 36-41

Murodova Nargiza Utkirovna

TURIZM MARKETING FAOLIYATIDA STRATEGIK BOSHQARUVNING AHAMIYATI 42-47

Kuchkarov Baxrom Kuziyevich, O'rmonov Xasanboy Haydarovich

KOMPANIYALARNING MOLIYAVIY TO'LOVGA LAYOQATSIZLIGI XAVFINI ANIQLASH 48-55

Temirova Feruza Sagdullayevna

MARKETINGNING ZAMONAVIY TEXNOLOGIYASI -
BRENDING FAOLIYATINI RIVOJLANTIRISH 56-62

Sobirova Marhabo Haitovna

MEVA-SABZAVOT KOOPERATSIYASINING IQTISODIY SAMARADORLIGINI OSHIRISH
YO'LLARI 63-67

Mamajonova Gulasal Oribjon qizi

KORXONALARIDA ISHLAB CHIQRISH QUVVATLARIDAN FOYDALANISHNING
SAMARADORLIGINI OSHIRISH MASALALARI 68-77

Davlyatshayev Akmal Ashurmamatovich

O'ZBEKISTON IQTISODIYOTINING RIVOJLANISHIDA INVESTITSIYA RISKLARINI
BOSHQARISH SAMARADORLIGINI OSHIRISH 78-87

Тўхтамишов Азиз Қаҳрамонович

КЛАСТЕР ЁНДАШУВИ АСОСИДА ТУРИЗМ СОҲАСИНИНГ ИННОВАЦИОН РИВОЖЛАНИШ
МОҲИЯТИ, МАЗМУНИ ВА ТАМОЙИЛЛАРИ 88-101

Каржавова Хуршида Абдумаликовна

МАҲАЛЛА ТИЗИМИДА ИННОВАЦИОН ИЖТИМОЙ ХИЗМАТЛАР КўРСАТИШНИНГ
АСОСИЙ ЁЎНАЛИШЛАРИ 102-110

Soliyev Dilmurod Jamolovich

AYLANMA MABLAG'LARNI SAMARALI BOSHQARISH KORXONA FAROVONLIGINING
ASOSIDIR 111-119

Sultonova Mushtariy Abdulabbosovna

RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA BUXGALTERIYA HISOBINI TASHKIL ETISH
MASALALARI 120-130

09.00.00 – ФАЛСАФА ФАНЛАРИ

Тўраев Шавкат Нишонович

ЖАМИЯТ МАФКУРАСИ ИЖТИМОЙ САФАРБАР ЭТИШНИНГ АСОСИЙ ОМИЛИ 131-137

Qodirov Davronbek Hoshimovich

TASAVVUF TA'LIMOTINING NAZARIYOTCHISI – ABULQOSIM QUSHAYRIY 138-143

Sharipov Dilshod Baxshilloyevich

TINCHLIKNING UNIVERSAL (DUNYOVIY) TARTIB BO'YICHA TAHLILI 144-148

10.00.00 – ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ

Гаппаров Алибек Қаршибоевич

ИЖТИМОЙ-СИЁСИЙ ЛЕКСИКАНИНГ СОЦИОЛИНГВИСТИК АСПЕКТИ 149-155

Fayzieva Zuxra, Sharipova Yoqut Quadratillayevna

APPLICATION OF GAME TECHNOLOGIES IN TEACHING FOREIGN LANGUAGE TO THE BLIND
AND VISUALLY IMPAIRED 156-161

Ахмедшина Лилия Рафаэлевна

РЕПРЕЗЕНТАЦИЯ КОНЦЕПТОВ «МУЖ « И «ЖЕНА»
В ПОСЛОВИЦАХ И ПОГОВОРКАХ 162-166

Kholmuminova Makhliyo

DIFFERENCE BETWEEN MEANINGS IN UZBEK AND ENGLISH LANGUAGES 167-171

Shirinova Yekaterina

NUTQIY TAFAKKURNING PSIXOLINGVISTIK MUAMMOLARI 172-178

12.00.00 – ЮРИДИК ФАНЛАР

Қутлымуратов Фархад Қалбаевич

ЮРИДИК ШАХСНИ ҚАЙТА ТАШКИЛ ЭТИШДА СОЛИДАР

ЖАВОБГАРЛИК МАСАЛАЛАРИ 179-185

Kasimov Nodirjon Sodikjonovich

QASDDAN ODAM O'LDIRISH JINOYATINING TUSHUNCHASI, TAVSIFI VA JINOIY HUQUQIY

XUSUSIYATLARI 186-196

Урманбаева Ферузахон Саттаровна

ВАСИЙЛИК ВА ҲОМИЙЛИКНИНГ ЗАРУРИЯТИ ВА МОҲИЯТИ 197-203

13.00.00 – ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ

Tursunaliyev Ilhomjon Axmedovich

“HAYOT DAVOMIDA TA'LIM” – JISMONIY TARBIYA VA SPORT MUTAXASSISLARINI UZLUKSIZ

KASBIY RIVOJLANTIRISHNING PEDAGOGIK MEKANIZMI SIFATIDA (NAZARIY JIHATLAR

TAHLILI) 204-210

Mamatqosimov Jahongir Abirqulovich

BO'LAJAK REJISSORLARNING KASBIY KOMPETENSIYALARINI TAKOMILLASHTIRISHDA

TRENING MASHQLARINING AMALIY AHAMIYATI 211-217

Turdimurodov Dilmurod Yo'ldoshevich

YUQORI SINIF O'QUVCHILARIDA QAT'IYATLILIK SIFATINI JISMONIY TARBIYA DARSLARIDA

TARBIYALASH 218-223

Бабаходжаева Наргиза Мухитдиновна

ОЛИЙ ТАЪЛИМДА ПЕДАГОГ КАДРЛАРНИНГ ИННОВАЦИОН ФАОЛИЯТИНИ

ПСИХОЛОГИК-ПЕДАГОГИК ҚЎЛЛАБ-ҚУВВАТЛАШ 224-229

Mengliqulov Xayrulla Aliqulovich

HARAKATLI O'YINLAR ORQALI 14-15 YOSHLI SUZUVCHLARNING JISMONIY SIFATLARINI

RIVOJLANTIRISH 230-236

Fayzullaeva Madina Abdumumin kizi

ADVANCED PEDAGOGICAL EXPERIENCES IN ORGANIZING AND DEVELOPING THE

EDUCATIONAL PROCESS ON THE BASE OF DIGITAL TECHNOLOGIES 237-244

Yusupov Dilmurod Abdurashidovich

YADRO FIZIKASI BO'LIMLARINI O'QITISHDA INNOVATSION KOMPYUTER

TEKNOLOGIYALARINI QO'LLASH ORQALI TALABALAR FAOLLIGINI OSHIRISH 245-254

Ergashev Omonboy Turgunbayevich

TALABALARNING BADIY TAFAKKURINI RIVOJLANTIRISHNING IJTIMOY ZARURATI VA

PEDAGOGIK ASOSLARI 255-260

Ruzmetova Novval Vahabdjano

THE ROLE OF FOLK TRADITIONS IN FORMING LEGAL CULTURE OF STUDENTS OF LAW
SCHOOLS 261-269

Raxmatov Otabek Urinbosarovich

BO'LAJAK JISMONIY TARBIYA O'QITUVCHILARIDA MILLIY SPORT TURLARI ASOSIDA AMALIY
KOMPETENTLIKNI RIVOJLANTIRISHNING DOLZARB MASALALARI 270-274

Makhmudov Furqat Djumaboyevich

YORUG'LIK KVANT NAZARIYASINING VUJUDGA KELISHI. YORUG'LIK KVANTI MAVZUSINI
O'QITISH USULLARI 275-281

Бабахова Гулзиба Зиятбаевна

К ВОПРОСУ МЕТОДИКИ ИЗУЧЕНИЯ ТЕОРИИ АТОМОВ ВОДОРОДА ПРИ ПРЕПОДАВАНИИ
КУРСА КВАНТОВАЯ МЕХАНИКА 282-289

Dexkanov Sherzod Abdumutalibovich

KAFEDRALARARO BITIRUV MALAKAVIY ISHLARINI TAYYORLASH – SIFATLI TA'LIMNI
TA'MINLASHNING MUHIM OMILI SIFATIDA 290-296

Ҳакимова Муқаддас Ҳасановна

КОМПЕТЕНТЛИ ЁНДАШУВ АСОСИДА БЎЛАЖАК ЖИСМОНИЙ
ТАРБИЯ ЎҚИТУВЧИЛАРИНИНГ КАСБИЙ-ПЕДАГОГИК ИЖОДКОРЛИГИНИ
РИВОЖЛАНТИРИШ..... 297-301

**Ижтимоий-гуманитар фанларнинг
долзарб муаммолари. -2023. -№ 3 (3).
ISSN: 2181-1342 (Online)
<https://scienceproblems.uz>**

07.00.00 Тарих фанлари

Axmedov Jasurbek Zokirjonovich

Kamoliddin Behzod nomidagi

Milliy rassomlik va dizayn instituti

“Muzeysunoslik” kafedrasini mudiri, t.f.f.d. (PhD)

E-mail: jasur184@list.ru

Jabborova Gavharshod Tulqinjonovna

Kamoliddin Behzod nomidagi

Milliy rassomlik va dizayn instituti magistranti

QANQA ARXEOLIGIK YODGORLIGINI MUZEYLASHTIRISH MASALASI

Annotatsiya. Mazkur maqola Toshkent viloyatidagi Qanqa arxeologik ob'ektining o'rganilish tarixiga bag'ishlangan. Xususan, mazkur yodgorlik bo'yicha yillar davomida amalga oshirilgan arxeologik ekspeditsiyalar va ular asosida topilgan topilmalar borasida muayyan fikrlar keltirib o'tilgan. Mazkur yodgorlikni muzeylashtirish masalasiga alohida e'tibor qaratilgan.

Kalit so'zlar: Qanqa, Xarashkat, Bitan, ekspeditsiya, arxeologiya, ark, shahriston, qal'a, rabod, mudofaa devoir, muzeylashtirish.

Ахмедов Жасурбек Зокиржонович

Заведующий кафедры Музееведение

Национального института художеств

и дизайна имени Камолитдина Бехзода,

доктор философии по истории (PhD)

Жабборова Гавхаршод Тулкинжоновна

Магистр Национального института художеств

и дизайна имени Камолитдина Бехзода

К ВОПРОСУ МУЗЕЕФИКАЦИИ АРХЕОЛОГИЧЕСКОГО ПАМЯТНИКА КАНКА

Аннотация. В данной статье освещена история изучения археологического памятника Канка в Ташкентской области. Также были сделаны определенные замечания об археологических экспедициях, проводившихся в разные годы на этом памятнике и найденных на их основе находках. Особое внимание уделяется музеефикация этого памятника.

Ключевые слова: Канка, Харашкат, Битан, экспедиция, археология, ковчег, город, крепость, рабад, оборонительная стена, музеефикация.

Akhmedov Jasurbek Zokirjonovich

Head of Department Museumology

National Institute of Fine art

and design named after Kamoliddin Bekhzod

Doctor of Philosophy in Historical Sciences (PhD)

Jabborova Gavharshod Tulqinjonovna
National Institute of Fine art
and design named after Kamoliddin Bekhzod

TO THE QUESTION OF MUSEUMIFICATION OF THE ARCHAEOLOGICAL MONUMENT OF KANKA

Abstract. This article highlights the history of the study of the archaeological site of Kanka in the Tashkent region. Certain remarks were also made about the archaeological expeditions carried out in different years on this site and the finds found on their basis. Particular attention is paid to the museumification of this monument.

Key words: Kanka, Harashkat, Bitan, expedition, archeology, ark, city, fortress, rabad, defensive wall, museumification.

<https://doi.org/10.47390/1342V3I3Y2023N01>

O'zbekiston hududidagi moddiy madaniy meros ob'ektlarining ko'p qismini arxeologik yodgorliklar tashkil qiladi. Arxeologik yodgorliklarni muzeylashtirish hamda ularni zamonaviy muzey amaliyotining muhim qismiga aylantirish bugungi kunning dolzarb masalalaridan biridir. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 27-maydagi "Muzeylarda xizmatlar sohasini rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi 261-sonli qarorning 8-ilovasida 2023-2026-yillarda Surxondaryo viloyatidagi Dalvarzintepa yodgorligi, Andijon viloyatidagi Mingtepa yodgorligi, Toshkent shahridagi Chilonzor Oqtepa yodgorligi, Samarqand viloyatidagi Sherozqal'a yodgorligi, Qoraqolpog'iston Respublikasidagi Qo'yqirilgan qal'a va Aqchaxon qal'a yodgorliklari, Navoiy viloyatidagi Nur qal'a yodgorligi, Namangan viloyatidagi Pop (Munchoqtepa) yodgorligi, Jizzax viloyatidagi Qaliyatepa yodgorligi, Surxondaryo viloyatidagi Qoratepa yodgorligi, Farg'ona viloyatidagi Quva shahristoni, Buxoro viloyatidagi Poykent yodgorligi, Toshkent viloyatidagi Qanqa yodgorliklarini muzeylashtirish masalasi belgilab qo'yilgan [1].

Toshkent vohasidagi qadimiy shaharlarning har biri o'zining betakror tarixiga ega. Bu borada Toshkent vohasining qadimiy poytaxti Qanqa diqqatga sazovordir. Vohaning yirik savdo-iqtisodiy markazlaridan birining o'рни hisoblangan mazkur yodgorlik mil. av. III asr boshlarida shakllanib, XI asrning oxiriga qadar hayot uzluksiz davom etgan [6, 41].

M.Masson Qanqa nomini Avestoda yozilgan "Kangxo" bilan bog'liqligini taxmin qilgan. Lekin keyinchalik Qanqa nomi "Shohnoma"dan kelib chiqqan degan xulosaga kelgan. Xalq orasida shahar nomining shoh Qanqa (yoki Anqa) bilan bog'liqligi haqida afsonalar yurishi haqida ma'lumotlar bergan [11, 115]. Xalq orasida yuradigan boshqa ma'lumotlarga ko'ra Qanqa toponimi "qon" so'zi bilan bog'liq bo'lib, "qonli", "qurbongoh" ma'nolarini anglatadi [5, 59].

Keyingi davr tadqiqotchilari shaharning nomini Kangyuy davlatiga oidligini ta'kidlashadi. Qang' davlati tarkibida bo'lgan Shoshning birinchi poytaxti shu yerda bo'lgani taxmin qilinadi [12, 36].

Qadimgi Xitoy yozma manbalarida Bitan (Bityan), Yuni va Xarashkat nomlari bilan tilga olinadi. Ayrim arxeologlar Qanqani Skif Antioxiyasi shahri xarobasi deb hisoblashadi. Bu shaharga miloddan avvalgi III asrda Yaksart daryosining (hozirgi Sirdaryo) o'ng qirg'og'ida yunon qo'mondoni Demodam tomonidan asos solingan va shoh Antiox sharafiga nomlangan.

O'rta asrlarda shahar Xarashkat deb nomlanadi. O'rta asr tarixchisi Ibn Havqalning yozishicha Xarashkat kattaligi bo'yicha Shosh hududidagi Binkatdan keyingi ikkinchi o'rindagi shahar hisoblangan [3, 24].

Qanqa to'g'ri to'rtburchak shaklida, umumiy maydoni 200 ga teng bo'lib, bir necha qator mudofaa devori va xandaqlar bilan o'ralgan, ark, shahriston va raboddan iborat bo'lgan. Shahristonning maydoni 6,5 ga bo'lib, shimoliy qismida ark (balandligi 40 m) joylashgan. Uning atrofi xandaq bilan o'ralgan. Ark va Shahristonni uch tomondan maydoni 50 gektardan ortiqroq Shahriston II o'rab olgan. Shahristonlarga tashqaridan rabod (maydoni 10 ga) yondashgan. Miloddan avvalgi I - milodiy I asrlarda shahar ravnaq topgan. Shahristonlar va rabodda ko'cha-ko'ylar, maydonlar, hovuz va oqar suv tarmoqlari hamda paxsa va yirik xom g'ishtlardan bino qilingan turar-joy qoldiqlari saqlanib qolgan. Qadimdan milodiy I-II-asrlarda zarb etilgan kumush va mis tangalar (jumladan, IV–XI asrlarga oid tangalar xazinasi), oltin va qimmatbaho toshlardan ishlangan taqinchoqlar, sopol haykalchalar (terrakotalar), ostodon (ossuariy), sirlangan va sirlanmagan sopol idishlar, tosh, suyak va metallardan ishlangan qurol va asboblardan hamda devoriy surat qoldiqlari topilgan. Turli xildagi bunday ashyoviy topilmalar shubhasiz, Qanqada temirchilik, kulolchilik, tikuvchilik va hunarmandchilikning boshqa turlari rivoj topganidan dalolat beradi. Vayron bo'lgan shahar, keyinchalik (IX asrda) qayta tiklangan.

Ark – Xarashket hukmdorining istehkomli qarorgohi bo'lib, hanuz qariyb 45 m balandlikda savlat to'kib turibdi. Ark hududida serhasham saroy, xo'jalik xonalari, ibodatxona va qamoqxona joylashgan. Qarorgohning shimol tomonida Ohangaron daryosining qadimiy irmog'i – Qorasuv mavj urib oqadi. 20 m chuqurlikda o'tkazilgan arxeologik qazishmalar vaqtida minora va shinakli devor ichkarisi ikki qavat tor yo'lakli qadimiy qal'a devori topilgan. Qal'a devori va arkning shimoliy-sharqiy burchagi bo'ylab tepaga – darvozaga olib boruvchi qiya yo'lak o'tgan. Shahriston hududida shahar ibodatxonasi, yirik karvonsaroy, turarjoylar va hunarmandlar ustaxonalari qazib ochilgan [4, 119]. Mil.avv. XII asrda Ohangaron daryosi o'zanining o'zgarishi tufayli suvsiz qolib harobaga aylangan [9, 108].

Yodgorlik dastlab, Turkiston arxeologiya havaskorlari to'garagi a'zosi Ye.T.Smirnov (1898) tomonidan o'ganilgan. Keyinchalik M.E. Masson (1934), so'ngra Moddiy-madaniyat yodgorliklarini muhofaza qilish jamiyati (Q.Abdullayev, F.Hasanov, D.Alimova, 1969–1972), 1974-yildan O'zbekiston FA Arxeologiya instituti tomonidan tadqiqot ishlari olib borilgan.

Shaharda III-IV asrlarda alohida mudofaa devorlari bilan o'rab olingan uchinchi shahriston shakllanadi. VI-VII asrlarda O'rta Osiyoning ko'pgina shaharlarida kuzatilgani kabi Qanqa maydonining ham keskin qisqarish jarayoni sodir bo'lib, ichki tomonida mudofaa devori bilan o'rab olingan ikkinchi shahriston vujudga keladi [10, 155]. Natijada VI-VII asrlarda shaharning arkdan tashqari alohida mudofaa devorlariga ega bo'lgan uchala shahristoni to'liq shakllanadi [4]. VII-VIII asrlarda shaharning janubiy qismida kulolchilik ishlab chiqarishi paydo bo'lishi bilan uning rabod qismi ham qaror topadi [2, 84].

Shaharning qadimgi va o'rta asrlar davri savdo va hunarmandchilik ishlab chiqarish qismi yodgorlikning janubiy So'g'd darvozasidan ichkarida, ko'cha bo'ylab ikkinchi shahriston mudofaa devoriga qadar taxminan 300 metr masofada joylashgan. Darvoza yaqinida o'tgan asrning 70-yillarida amalga oshirilgan arxeologik qazish ishlari davomida VII-VIII asrlarga oid kulolchilik xumdonlari, X-XI asr birinchi yarmiga oid kulolchilik, shishasozlik, suyak, temir, mis va boshqa turdagi sakkizga yaqin hunarmandchilik sohalari uchun xizmat qilgan 30 ga yaqin

xonalar hamda ularda uy-ro'zg'or buyumlari, mehnat qurollari, zargarlik buyumlari topib o'rganilgan [8, 99].

Ikkinchi shahristonning mudofaa devori yaqinida yodgorlik xarobalari sathiga nisbatan 7-10 metr pastda joylashgan tekis joy, Yu.F. Buryakovning taxminiga ko'ra, shahar bozori bo'lgan. Janubiy va g'arbiy ko'chalar kesishgan joyda shahar karvonsaroyi (tomonlari 95x95 m.) o'rin olgan. Unda 1969–1972 yillarda K.Abdullayev, 1993-1994 yillarda esa G.I.Bogomolovlar tomonidan arxeologik qazish ishlari olib borilgan.

Metallurglar mahallasi va karvonsaroyda R.Z.Ibragimov tomonidan 2008-yilda arxeologik qazish ishlari amalga oshirildi. Metallurglar mahallasidagi qazishma (3x3 m.) ishlari janubiy darvozadan taxminan yuz metr shimoliy-g'arbda olib borildi. Qazilmaning asosiy qismi 2 metr, shimoliy-g'arbiy qismida esa 1x1 metr joy materikgacha (3,2 m.) qazib tushildi. Uning madaniy qatlamlari bo'sh tuproq, kul qatlami, temir eritish jarayonida hosil bo'lgan toshqotishmalardan iborat. Moddiy topilmalar kulolchilik charxida ishlangan sopol idishlarning parchalari, simob ko'zachalar, tutatqidonlar, boyitilgan temir bo'laklari, metallarni bolg'alash uchun ishlatilgan tosh va 24 dona yarim yemirilgan mis tangalar nusxalarini tashkil etadi. Kulolchilik buyumlari Qovunchi madaniyatidan (Qovunchi II) to X-XI asrlargacha bo'lgan davrlarga oid sopollar majmuasidan iborat. Mis tangalardan III-IV asrlar davri qadimgi Choch, VI asr oxirgi choragi-VII asr boshlariga oid Choch hukmdorlari va VII asr ikkinchi yarmi – VIII asr boshlariga oid o'rtasi teshik Xitoy tangalarining nusxalari ajralib turadi [10, 155].

2022-yilda O'zR FA Milliy arxeologiya markazi tomonidan Qanqada kompleks ekspeditsiya olib borildi. Qanqa yodgorligida olib borilgan arxeologik izlanishlar davomida Toshkent vohasining o'rta asrlar tarixiga oid yangi ma'lumotlar qo'lga kiritildi. Jumladan, XI-XII asrlar bilan davrlashtirilgan uzunligi 12 metr, kengligi 6.30 m bo'lgan katta zal ochildi. Zalning kirish qismi poli pishiq g'ishtlar bilan terilgan bo'lib, yon devorlari qalinligi 1.30 m kenglikda ekanligi uning mahobatli inshoot ekanidan dalolat berib turibdi.

Zalning janubiy-g'arbiy burchagidagi yon devorlarida ham pishiq g'isht bilan qoplangan maxsus joy qilingan bo'lib, kuchli olov natijasida kuyganligi bu yerda yog'ochdan ishlangan peshtoq ham mavjud bo'lganligini ko'rsatadi. Mazkur joyda yong'in natijasida peshtoqdan qulab tushgan yirik yog'och qoldiqlari olinib, ularning saqlanganlari sinchiklab o'rganildi. Natijada, yuza qismlari o'yma naqshlar bilan bezatilgani qayd etildi.

Qazuv ishlari davomida shuningdek, o'rta asr qatlamlari ostida ilk o'rta asrlarga oid bo'lgan yana bir yirik inshoot qoldiqlari ochildi. Inshoot Qanqa yodgorligining ilk o'rta asrlarga tegishli ibodatxonasi sharqiy tarafida joylashgan. Shu sababli ushbu yirik qurilish qoldiqlari ibodatxona bilan bevosita bog'liq bo'lishi mumkinligi haqida xulosalar qilishga imkon beradi.

Qanqa arxeologik ob'ektida yillar davomida ko'plab mutaxassislar tomonidan arxeologik tadqiqotlar olib borilishi natijasida yodgorlik tarixidan so'zlovchi bir qator muhim faktologik materiallar aniqlangan. Lekin Qanqa arxeologik ob'ektida topilgan yangi topilmalar ushbu yodgorlikning hali o'rganilmagan jixatlari ko'p ekanligidan dalolat beradi.

Keltirilgan dalillardan ko'rinib turibdiki Qanqa tarixiy ahamiyatga molik juda ham noyob yodgorlik. Mazkur yodgorlikni muzeylashtirish mutaxassislar oldida turgan dolzarb muammolardan biridir. Muzeylashtirish masalasini innovatsion loyihalar yordamida hal qilish maqsadga muvofiqdir. Masalan, yodgorlik tarixi va unda sodir bo'lgan tarixiy voqealarni muzey ko'rgazma installatsiyalarini yaratish orqali muzeylashtirish ham mumkin. Bunday loyihalarni amalga oshirish arxeologik yodgorliklar salohiyatidan yanada to'laroq foydalanish

imkoniyatini beradi. Shu tariqa zamonaviy texnologiyalar yordamida tashrif buyuruvchilar arxeologik yodgorliklar tarixi bilan tanishish imkoniyatiga ega bo'ladilar [8, 99].

O'zbekiston hududidagi ayrim arxeologik yodgorliklar asta-sekin yemirilib, yo'qolib ketmoqda. Buning asosiy sababi ob-havoga chidamsiz bo'lgan loy, paxsa va xom g'ishtlardan qurilganligi bo'lsa, ikkinchidan ular ochilgandan keyin saqlash choralari ko'rilmassligidadir. Fikrimizcha bunday holatning oldini olish uchun arxeologik tadqiqotlar sarf-xarajati ro'yxatiga kimyoviy konservatsiya uchun mablag'lar kiritilishi zarur.

Mamlakatimiz olimlari tomonidan yodgorliklarni kimyoviy konservatsiya qilish usullarining bir necha turlari ishlab chiqilgan. Ixtiro qilingan bu usullar ancha arzon, oddiy va samaralidir. Ularni asosida tayyor polimer moddalarni devor sathiga singdirish orqali emas, balki ularni dastlabki xomashyosi bo'lmish monomerlariga organik erituvchi va reaksiyani tezlashtiruvchi katalizatorlar aralashmasini singdirish yotadi. Kimyoviy eritmalar devor ichiga ma'lum miqdorda kiritilgandan keyin quyosh nuri va havo harorati ta'sirida tuproq zarrachalarini qotiruvchi polimerlar xosil qiladi. Natijada devor yuzidagi paxsalarni qattiqlik darajasi va ob-havo faktorlariga chidamliligini keskin oshiruvchi qatlam yuzaga keladi. Bunday ishlov berish bilan qotirilgan maydonlarning qattiqligi pishiq g'ishtlar darajasigacha ko'tarilishi hamda uzoq yillar ob-havo ta'sirida buzilmay turishi isbotlangan [16, 81].

Yuqoridagilarni inobatga olgan holda, Qanqa arxeologik yodgorligida quyidagilarni amalga oshirish muhim deb hisoblaymiz:

- arxeologiya ob'ekti muhofaza hududini aniq belgilash, malakali mutaxassis va ekspertlar jalb etgan holda kompleks tadqiq etish, ayniqsa konservatsiya va restavratsiya ishlarini rivojlantirish;

- yodgorlikdan topilgan osori atiqalarni saqlash hamda namoyish etish uchun barcha qulayliklarga ega zamonaviy muzey barpo etish, hududda madaniy turizmni rivojlantirish maqsadida turistik marshrut ishlab chiqish, yodgorlik ustini yopish va ochiq osmon ostidagi muzey tashkil etish.

Адабиётлар/Литература/References:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 27-maydagi "Muzeylarda xizmatlar sohasini rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida" gi PQ-261-son qarori. Lex.uz.
2. Абдуллаев К.А. Квартал керамистов городища Канка // ИМКУ. Вып. 11. Ташкент, 1974. С. 83-92.
3. Абул Касим ибн Хаукаль. Извлечения из книги «Пути и страны» Пор. Бетгера Е.К. // Труды САГУ. Вып. IV. 1957. С. 24.
4. Акопджанян В.А. Атрофлари Тошкент бўйлаб. – Т.: «AL-VAIR», 2012. – 126 б.
5. Богомоллова К.А. Следы древнего культа воды у таджиков // ИООН Тадж. ССР. 1952, вып. 2. С. 59.
6. Буряков Ю.Ф. Генезис и этапы развития городской культуры Ташкентского оазиса. Ташкент. Фан. 1982. С. 41.
7. Buryakov Yu.F., Qosimov M.R., Rostovsev O.M. Toshkent oblastining arxeologik yodgorliklari.- Т.: Fan, 1975. 120 b.
8. Древняя и средневековая культура Чача. Ташкент, "Фан". 1979. С. 93-109.
9. Egamberdieva N.A. Arxeologiya. -Т.: «Fan va texnologiya», 2011. - 176 b.
10. Ибрагимов Р.З. Харашкет шахри иқтисоди тарихидан // Ўзбекистон пойтахти Тошкент 2200 ёшда. Тошкент шахрининг 2200 йиллик юбилейига бағишланган Халқаро илмий конференция материаллари. Т.: «Фан», 2009. – Б. 155-157.

11. Массон М.Е. Загадочное городище Канка. Из результатов работ 29 отряда ТПЭ // СОНАТ. Ташкент, 1934. №4. С. 115.
12. Шаниязов Ш.К. Об исторической топономике Ташкента // ОНУ. №7, 1983. С. 36-37.
13. <https://shosh.uz/qanqa-qanqatepa/>
14. [https://xs.uz/uz/post/qanqa-yodgorligida-vii-viii-va-xi-xii-asrlarga-oid-mahobat li-inshoot-qoldiqlari-ochildi](https://xs.uz/uz/post/qanqa-yodgorligida-vii-viii-va-xi-xii-asrlarga-oid-mahobat-li-inshoot-qoldiqlari-ochildi)
15. Курязова Д. Чет давлатларда археологик ёдгорликларни музейлаштиришнинг ўзига хосликлари // Ўтмишга назар. 2021. 4 жилд, 4 сон. 13-21 бет.
16. Axmedov J. Farg'ona vodiysidagi tarixiy-madaniy yodgorliklarni muzeylashtirish (XIX–XXI asrlar). Toshkent. "Fan ziyosi", 2022. 81-bet.

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ 3 (3) – 2023

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари электрон журнали 2020 йил 6 август куни 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.

Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” масъулияти чекланган жамият

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил:
scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:

(99) 602-09-84 (telegram).